Системна політична криза США за другого президентства Дональда Трампа: від персоналізації влади до інституційної ерозії та релігійної ідеологізації

Віктор БЕДЬ,
доктор богословських наук, доктор юридичних наук, професор, академік

Науково-дослідний інститут стратегічних та політико-правових досліджень Карпатського університету імені Августина Волошина

м. Ужгород
29 березня 2026 р.

Анотація

У статті здійснено комплексний системний аналіз політичної кризи у США в період другого президентського терміну Дональда Трампа. Досліджено взаємозв’язок особистісного фактору лідерства, ерозії інституційної системи стримувань і противаг, трансформації зовнішньої політики, посилення політичної поляризації та зростання впливу ідеологічних і релігійних чинників на державне управління. Обґрунтовано, що зазначені процеси мають не фрагментарний, а системний характер і впливають як на внутрішню стабільність США, так і на глобальний порядок, систему міжнародних відносин і стан

міжнародної безпеки. Визначено основні ризики, пов’язані зі зниженням ефективності демократичних інститутів, та окреслено стратегічні наслідки для подальшого розвитку американської політичної системи і світового порядку.

Ключові слова: політична криза; США; Дональд Трамп; система стримувань і противаг; інституційна ерозія; політична поляризація; зовнішня політика; міжнародні відносини; глобальна безпека; релігійний фактор; демократичні інститути; державне управління.

Abstract

The article provides a comprehensive systemic analysis of the political crisis in the United States during the second presidential term of Donald Trump. It examines the interconnection between the personal leadership factor, the erosion of the system of checks and balances, the transformation of foreign policy, increasing political polarization, and the growing influence of ideological and religious factors on governance. The study argues that these processes are not fragmented but systemic in nature and affect both the internal stability of the United States and the global order, the system of international relations, and international security. The paper identifies key risks related to the declining effectiveness of democratic institutions and outlines the strategic implications for the future development of the American political system and the global order.

Keywords: political crisis; United States; Donald Trump; checks and balances; institutional erosion; political polarization; foreign policy; international relations; global security; religious factor; democratic institutions; governance.

Особистісний фактор Дональда Трампа як елемент політичної кризи

Особистість президента у сучасних політичних системах завжди відіграє значну роль, однак за умов високої персоналізації влади вона стає визначальним чинником формування державної політики. Другий президентський термін Дональда Трампа у США демонструє саме таку модель — посилення залежності політичних рішень від індивідуального стилю лідерства, усталених моделей поведінки та світоглядних установок глави держави.

Аналіз публічної поведінки, риторики та управлінських рішень Дональда Трампа дозволяє виокремити кілька стійких характеристик, які безпосередньо впливають на функціонування держави.

По-перше, йдеться про високий рівень персоналізації влади, коли політичні процеси та рішення дедалі більше залежать не від інституційних процедур, а від особистих пріоритетів і тактичних інтересів президента. Така модель проявляється у домінуванні індивідуальних рішень над колективними механізмами вироблення політики, зокрема у сфері зовнішніх відносин і безпеки.

По-друге, спостерігається схильність до імпульсивних та ситуативних рішень, що знижує передбачуваність державної політики. Це проявляється у різких змінах позицій, суперечливих заявах та прийнятті рішень без належної інституційної підготовки або стратегічного планування.

По-третє, характерною рисою є транзакційний підхід до політики, коли міждержавні відносини розглядаються переважно як система короткострокових вигод і домовленостей, а не як довгострокові стратегічні партнерства. Такий підхід обмежує можливості для стабільного союзництва та послаблює довіру між державами.

По-четверте, відзначається конфліктна модель комунікації, що включає публічну делегітимізацію опонентів, інституцій і навіть союзників. Це сприяє поглибленню внутрішньополітичної поляризації та підриває авторитет державних інституцій.

Окремо слід зазначити, що у публічному дискурсі активно обговорюються питання віку та психологічних особливостей президента, а також змін у його публічній поведінці, однак такі оцінки мають ґрунтуватися на аналізі фіксованих поведінкових проявів, які безпосередньо впливають на ухвалення політичних рішень.

У сукупності зазначені фактори формують модель лідерства, яка:

- посилює персоналізацію влади;
- знижує інституційну передбачуваність;
- підвищує рівень політичної конфліктності;
- створює додаткові ризики для стабільності як внутрішньої, так і зовнішньої політики.

Таким чином, особистісний фактор Дональда Трампа у другий президентський термін виступає не лише індивідуальною характеристикою лідера, а й системним елементом політичної кризи, який безпосередньо

впливає на функціонування інститутів влади та загальну архітектуру державного управління у США.

Геополітична діяльність: стратегія короткострокових рішень і зростання глобальної нестабільності

Зовнішня політика другого президентського терміну Дональда Трампа характеризується домінуванням підходу, який умовно можна визначити як транзакційно-ситуативний (тобто орієнтований на короткострокові вигоди та оперативні рішення залежно від конкретної ситуації). Його сутність полягає у пріоритеті короткострокових політичних або економічних вигод над довгостроковими стратегічними інтересами та союзницькими зобов'язаннями.

Такий підхід призвів до посилення суперечностей у відносинах із ключовими партнерами США та зниження рівня передбачуваності американської зовнішньої політики.

Україна та Російська Федерація

У контексті російсько-української війни політика США за другого терміну Дональда Трампа демонструє суперечливість і непослідовність. З одного боку, зберігається формальна підтримка України, з іншого — публічно озвучуються сценарії швидкого врегулювання конфлікту, що передбачають територіальні поступки на користь держави-агресора - Російської Федерації.

Подібні підходи фактично ставлять під сумнів фундаментальні принципи повоєнного міжнародного права, зокрема принцип суверенітету та територіальної цілісності держав і недоторканності їхніх кордонів. Особливо це стосується гарантій безпеки, наданих Україні у рамках Будапештського меморандуму (підписаний 5 грудня 1994 року), відповідно до якого Україна відмовилася від ядерної зброї в обмін на запевнення у повазі до її незалежності, суверенітету та існуючих кордонів з боку США, Великої Британії та Російської Федерації. Підрив цих гарантій створює небезпечний прецедент перегляду міжнародно визнаних кордонів силовим шляхом та ставить під сумнів ефективність всієї системи міжнародних безпекових зобов'язань.

НАТО та трансатлантичні відносини

Політика тиску на союзників по НАТО щодо збільшення оборонних витрат, попри її формальну раціональність, супроводжується публічними заявами та діями, що ставлять під сумнів безумовність виконання США своїх союзницьких зобов'язань. Зокрема, неодноразово озвучувалися позиції щодо можливості

перегляду обсягів підтримки союзників залежно від їхнього фінансового внеску, а також допускалася риторика про умовний характер гарантій безпеки. Такий підхід фактично трансформує принцип колективної оборони, закріплений у статті 5 Північноатлантичного договору, з безумовного у потенційно залежний від політичних та економічних обставин.

У результаті формується стратегічна дилема: з одного боку, союзники змушені збільшувати оборонні витрати та прискорювати військову модернізацію, з іншого — зростає невизначеність щодо надійності США як ключового гаранта безпеки, що об'єктивно послаблює стримувальний потенціал Альянсу.

Близький Схід та Іран

Політично-військова ескалація у відносинах з Іраном, включно з військовими діями 2026 року, стала наслідком транзакційно-ситуативного підходу до прийняття рішень та відсутності послідовної довгострокової стратегії щодо регіону. Це призвело до дестабілізації Близького Сходу, передусім зони Перської затоки — ключового вузла глобального постачання нафти та газу.

Загострення напруженості безпосередньо вплинуло на глобальні енергетичні ринки, зокрема нафтовий і газовий, через ризики порушення судноплавства у стратегічних маршрутах (насамперед Ормузькій протоці), що спричинило коливання цін і підвищення вартості енергоносіїв на світових ринках. У цих умовах навіть обмежені військові дії створюють ефект масштабної нестабільності через високу залежність світової економіки від постачань із цього регіону.

Таким чином, зростання цін на енергоносії, посилення ризиків розширення конфлікту та дестабілізація регіональної безпеки є прямими наслідками підходу до управління, в якому переважають короткострокові силові рішення над стратегічним плануванням і дипломатичним врегулюванням.

Системні наслідки для міжнародної безпеки та світового порядку

У сукупності такі дії та управлінські підходи — зокрема недотримання або вибіркове трактування міжнародних домовленостей, публічне ставлення під сумнів союзницьких зобов'язань, застосування ситуативних силових рішень без довгострокової стратегії, а також транзакційний підхід до міждержавних відносин — формують нову конфігурацію міжнародних відносин, у якій:

- підривається авторитет міжнародного права та практики виконання міжнародних договорів;
- знижується роль довгострокових міжнародних союзів і інституцій як основи глобальної безпеки;
- зростає значення ситуативних домовленостей, що відзначаються нестабільністю, обмеженою передбачуваністю та високою вразливістю до політичних змін;
- підвищується рівень глобальної невизначеності, конфліктності та політичного протистояння;
- посилюються позиції держав, зацікавлених у ревізії існуючого світового порядку, зокрема Російської Федерації, Китаю та інших авторитарних і тоталітарних режимів.

Таким чином, геополітична діяльність США за другого президентського терміну Дональда Трампа демонструє не лише зміщення від стратегічного лідерства до моделі ситуативного реагування, а й формує тенденцію до ерозії усталеного міжнародного порядку, заснованого на правилах. Це об’єктивно сприяє зростанню глобальної нестабільності, послабленню механізмів колективної безпеки та підвищенню ризиків масштабних міжнародних конфліктів.

Фактично йдеться про трансформацію ролі США з гаранта стабільності міжнародної системи у фактор її дестабілізації.

Ерозія системи стримувань і противаг (checks and balances)

Американська політична система історично базується на принципі стримувань і противаг (checks and balances), що передбачає взаємний контроль і баланс між законодавчою, виконавчою та судовою гілками влади. Однак у період другого президентського терміну Дональда Трампа спостерігається поступова ерозія ефективності цих механізмів, що проявляється у кількох взаємопов’язаних напрямах.

По-перше, послаблення ролі Конгресу як інструменту контролю (oversight).

За умов високої міжпартійної поляризації та водночас політичної консолідації і лояльності значної частини республіканської більшості до президента, функція парламентського контролю за діяльністю виконавчої влади істотно звузилася. У низці випадків Конгрес фактично утримується від активного реагування на суперечливі рішення президентської адміністрації, що знижує його роль як незалежного центру влади.

По-друге, розширення повноважень виконавчої влади.

Активне використання президентських указів (executive orders), кадрових рішень та адміністративних інструментів свідчить про тенденцію до концентрації влади в руках виконавчої гілки. Це супроводжується зменшенням ролі процедурних обмежень і традиційних інституційних практик, що раніше забезпечували баланс.

По-третє, трансформація ролі судової влади.

Рішення Верховного суду США (SCOTUS) останніх років демонструють тенденцію до ширшого трактування повноважень президента, що об'єктивно розширює можливості самостійного прийняття рішень виконавчою владою. Водночас посилюється сприйняття судової системи як політично поляризованої, що зумовлено як характером окремих рішень, так і процедурою формування суддівського корпусу. Це призводить до зниження рівня суспільної довіри до судової влади, підриває її сприйняття як нейтрального арбітра та послаблює легітимність судових рішень. У довгостроковій перспективі це створює ризик делегітимізації судової системи як одного з ключових елементів конституційного балансу влади у США та підриває її здатність виконувати стримувальну функцію і забезпечувати судовий контроль за дотриманням верховенства права.

По-четверте, політизація державних інституцій.

Кадрові зміни, що характеризуються високою частотою ротацій, призначеннями за політичною лояльністю та обмеженою опорою на професійну компетентність, спроби реформування державної служби (зокрема ініціативи на кшталт «Schedule F» — перекласифікації частини державних службовців із метою спрощення їх звільнення та посилення політичного контролю), а також трансформації у діяльності окремих федеральних органів державної влади сприяють посиленню надмірної політичної залежності державного апарату від виконавчої влади. Це підриває принцип інституційної нейтральності та професійності державної служби.

По-п'яте, ослаблення внутрішніх механізмів стримування.

Зменшення ролі інспекторів-генералів — незалежних посадових осіб у федеральних органах виконавчої влади, відповідальних за внутрішній аудит, розслідування зловживань та контроль за дотриманням законності й ефективності використання державних ресурсів, — а також послаблення механізмів внутрішнього контролю та процедурної підзвітності (зокрема

підзвітності виконавчих органів перед Конгресом, контрольними інституціями та суспільством через встановлені процедури звітності й нагляду) призводять до звуження системи внутрішніх «запобіжників», які традиційно обмежували можливості зловживання владою, передусім виконавчою гілкою.

У сукупності ці процеси свідчать не про формальний демонтаж системи стримувань і противаг, а про її функціональну ерозію. Формально інститути залишаються, однак їхня здатність ефективно функціонувати, обмежувати концентрацію влади (насамперед виконавчої, але також і впливати на баланс між усіма гілками влади) та забезпечувати інституційний баланс істотно послаблюється.

Таким чином, у період другого президентського терміну Дональда Трампа система стримувань і противаг (checks and balances) у США зберігає інституційну форму, однак частково втрачає свою практичну ефективність, що є одним із ключових проявів сучасної політичної кризи та створює реальні ризики для дотримання демократичних принципів державного управління і верховенства права.

Системна політична криза у США: структурні прояви та наслідки

Сукупність наведених факторів свідчить про те, що сучасна політична ситуація у США виходить за межі окремих політичних рішень або персональних характеристик лідерства. Йдеться про формування системної політичної кризи, яка охоплює ключові елементи державного управління, інституційної архітектури та суспільної довіри.

Партійна система та політична поляризація

Сучасна американська партійна система характеризується високим рівнем міжпартійної поляризації, що проявляється у глибокому ідеологічному розмежуванні, зростанні конфліктності та зниженні здатності до компромісу. Водночас внутрішня консолідація партій навколо лідерів посилює тенденцію до політичної лояльності на шкоду інституційній відповідальності.

У таких умовах партії дедалі більше виконують не функцію представництва суспільних інтересів, а роль інструментів політичної мобілізації та боротьби за владу, що послаблює їхню системоутворюючу роль у демократичному процесі.

Політичні еліти та криза оновлення

Політичні еліти США демонструють ознаки обмеженої ротації та інституційної інерції. Високий середній вік політичного керівництва, тривале перебування на посадах і зростаюча дистанція між політичними елітами та суспільством знижують адаптивність системи до нових викликів.

Це призводить до формування замкненого політичного середовища, в якому відтворюються усталені практики, а здатність до стратегічного оновлення та реформ обмежується.

Суди, правоохоронні органи та спецслужби

Поряд із судовою владою, яка зазнає зниження рівня довіри, спостерігається зростання сприйняття політизації правоохоронних органів і спецслужб. Це проявляється у суспільних дискусіях щодо вибірковості правозастосування, пріоритетів розслідувань та впливу політичних факторів на діяльність таких інституцій.

У результаті послаблюється сприйняття держави як нейтрального гаранта прав і свобод, що є критично важливим для стабільності правової системи.

Криза довіри до інститутів

Одним із найбільш показових проявів системної кризи є зниження рівня довіри до державних інститутів. Низькі показники довіри до уряду, парламенту, судової системи та інших органів влади свідчать про розрив між інституціями та суспільством.

Це створює ситуацію, в якій навіть формально легітимні рішення можуть сприйматися як несправедливі або політично вмотивовані, що підриває стабільність демократичної системи.

Управлінська модель та концентрація влади

Сучасна модель державного управління у США демонструє тенденцію до посилення ролі виконавчої влади. Це проявляється у розширенні можливостей самостійного прийняття рішень, активному використанні адміністративних інструментів та зниженні ефективності інституційних обмежень.

У результаті формується ризик концентрації влади, що суперечить базовим принципам демократичного врядування та балансу гілок влади.

Узагальнюючий висновок

Таким чином, сучасна політична криза у США має комплексний і системний характер, що проявляється у взаємодії кількох факторів:

- персоналізація влади;
- ерозія інституцій;
- політична поляризація;
- зниження довіри до державних інститутів;
- трансформація управлінської моделі.

Ця криза не є тимчасовим відхиленням, а відображає глибші структурні проблеми американської політичної системи.

У стратегічній перспективі це створює ризики подальшого поглиблення внутрішньої нестабільності, послаблення глобальної ролі США та зниження ефективності демократичних інститутів як таких.

Релігійний фактор: політизація віри та її вплив на державні інститути

Релігійний фактор у сучасній політичній системі США набуває дедалі більшої ваги, виходячи за межі особистої віри та суспільної моралі і трансформуючись у інструмент політичної мобілізації та легітимації влади.

Конфесійна структура та політична репрезентація

Американське суспільство залишається релігійно різноманітним, однак у політичній сфері спостерігається дисбаланс між конфесійною структурою населення та представництвом у владних інститутах. Значна частина політичного класу, особливо в межах Республіканської партії, спирається на підтримку консервативних християнських груп, передусім євангельських протестантів та частини католицького середовища.

У цих умовах релігійна ідентичність дедалі частіше використовується як елемент політичної самоідентифікації та мобілізації електорату.

Інституціоналізація релігійного впливу

Останні роки характеризуються посиленням інституційної присутності релігійного фактору у державному управлінні. Йдеться про створення та активізацію спеціалізованих структур і ініціатив, пов’язаних із релігійною політикою, а також про зростання ролі радників і груп впливу, які представляють релігійні середовища.

Це сприяє формуванню ситуації, в якій релігійні наративи можуть впливати на вироблення державної політики, зокрема у сферах освіти, прав людини, сімейної політики та міжнародних відносин.

Релігія як інструмент політичної легітимації

У політичному дискурсі дедалі частіше використовуються релігійні аргументи для обґрунтування політичних рішень і формування образу влади як носія «традиційних цінностей». Це створює додатковий рівень легітимації, який виходить за межі правових і демократичних процедур.

Водночас така практика посилює суспільну поляризацію, оскільки поглиблює розмежування та протиставлення різних груп населення за світоглядними, релігійними та ціннісними ознаками.

Вплив на державні інститути

Політизація релігії має безпосередній і багаторівневий вплив на функціонування державних інститутів. Вона проявляється у:

- формуванні політичних рішень під впливом ідеологічно-релігійних установок;
- зміні пріоритетів державної політики відповідно до релігійних ціннісних наративів та впливів;
- посиленні залежності окремих інституцій від релігійно-світоглядних чинників;
- зростанні напруги між принципами світськості держави та релігійною мотивацією політичних рішень;
- використанні релігійної риторики як інструменту політичної легітимації влади та її рішень;
- інституційному закріпленні впливу окремих релігійних груп на процес ухвалення державних рішень;
- посиленні впливу релігійно орієнтованих груп інтересів на формування державної політики;
- зміщенні балансу між правовими нормами та ідеологічно-релігійними наративами, що призводить до переорієнтації процесу ухвалення рішень із правових критеріїв на світоглядно-ціннісні установки;
- використанні релігійного чинника як інструменту політичної мобілізації та поділу суспільства за світоглядною ознакою.

У результаті виникає ризик поступового відходу від принципу світоглядної нейтральності держави до моделі, в якій окремі релігійні організації та пов’язані з ними наративи отримують привілейований вплив на формування державної політики.

Узагальнюючий висновок

Таким чином, релігійний фактор у сучасній політичній системі США перестає бути виключно сферою приватної віри і набуває ознак системного політичного чинника, який:

- впливає на формування державної політики;
- використовується для мобілізації та легітимації влади;
- посилює політичну та світоглядну поляризацію;
- впливає на функціонування інституцій держави.

У стратегічній перспективі це створює ризик подальшої ідеологізації політики, послаблення принципу світськості держави та ускладнення функціонування демократичних інститутів.

ВИСНОВОК: системна криза, стратегічні ризики та глобальні наслідки

Проведений аналіз свідчить, що політична ситуація у США в період другого президентського терміну Дональда Трампа не є сукупністю окремих управлінських рішень чи тимчасових відхилень, а відображає системну кризу, яка охоплює ключові елементи державного управління, інституційної архітектури та суспільної довіри.

Ця криза проявляється у взаємопов’язаній дії кількох чинників: персоналізації влади, впливу індивідуального стилю лідерства та публічно фіксованих поведінкових особливостей президента, ерозії системи стримувань і противаг, трансформації зовнішньої політики у бік ситуативного реагування, посилення політичної поляризації та зростання впливу ідеологічних і релігійних чинників на державну політику.

У результаті формується нова модель функціонування політичної системи, в якій формальне збереження демократичних інститутів поєднується зі зниженням їхньої фактичної ефективності. Це проявляється у послабленні інституційного балансу, зниженні довіри до державних органів та зростанні ризиків концентрації влади, насамперед у виконавчій гілці.

У зовнішньополітичному вимірі такі трансформації призводять до послаблення ролі США як стабілізуючого чинника міжнародної системи, зростання глобальної невизначеності та посилення позицій держав, зацікавлених у ревізії існуючого світового порядку.

Водночас у внутрішньому вимірі відбувається поглиблення суспільної поляризації, зниження рівня інституційної довіри та ускладнення процесів вироблення збалансованих політичних рішень.

Таким чином, йдеться не лише про кризу управління, а про більш глибоку кризу — кризу довіри, легітимності та здатності політичної системи до ефективного саморегулювання.

У короткостроковій перспективі збереження демократичних процедур і інституцій стримує подальшу дестабілізацію. Однак у стратегічному вимірі без відновлення інституційної рівноваги, посилення підзвітності влади та повернення до пріоритету права і довгострокової політики існує ризик подальшого поглиблення кризи.

Фактично йдеться про переломний етап розвитку американської політичної системи, результати якого матимуть визначальний вплив не лише на майбутнє США, а й на стабільність глобального порядку, системи міжнародних відносин та стан демократичного правопорядку у світі.

Таким чином, подальший розвиток цієї кризи визначатиме не лише політичне майбутнє США, а й характер світового порядку, системи міжнародних відносин та стан глобальної безпеки у XXI столітті.

Джерельна база та аналітична основа

Матеріал підготовлено на основі узагальнення відкритих аналітичних, статистичних та офіційних джерел, зокрема матеріалів провідних міжнародних дослідницьких центрів, соціологічних служб, аналітичних інституцій, а також офіційних документів і публічних заяв органів державної влади США та міжнародних організацій.

У роботі використано результати досліджень Pew Research Center, Gallup, Freedom House, Transparency International, а також аналітичні матеріали провідних міжнародних експертних платформ.

Викладені висновки є результатом авторського аналітичного осмислення зазначених джерел, фактів і тенденцій.